

RIKOS JA RANGAISTUS

FJODOR DOSTOJEVSKIJ

RIKOS JA RANGAISTUS

F. M. Dostojevski

RIKOS JA RANGAISTUS

Kuusiosainen romaani ynnä
epilogi

SAGA Egmont

Rikos ja rangaistus

Translated by

O. N-nen

Original title

Преступление и наказание, Prestupleniye i nakazaniye

Cover image: Shutterstock

Copyright © 2021 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788728238424

1. POD edition

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com – a part of Egmont, www.egmont.com

ENSI OSA

I.

Heinäkuun alussa oli tavattoman kuumaa.

Illan suussa astui eräs nuori mies ulos siitä huoneesta, jonka hän oli vuokrannut S-kadun varrelta, ja läksi vitkaisin, epävarmoin askelin K-sillalle päin.

Hän oli onnellisesti päässyt kohtaamasta emäntäänsä portaissa. Hänen huoneensa oli välittömästi katon rajassa eräässä viisikerroksisessa rakennuksessa ja näytti enemmän kaapilta kuin ihmisasumukselta. Hänen emäntänsä, joka oli hänelle vuokrannut tämän huoneen, ja joka myös huolehti hänen ruoastaan ja palvelemisestaan, asui porrasta alempana, ja aina kun hänen piti mennä ulos, täytyi hänen kulkea emännän kyökin oven ohi ja se oli melkein aina avoinna. Ja aina kun hän meni ohi, sai hän kokea kiusallista, tuskallista tunnetta, jota hän häpesi ja joka pakotti kummallisen virnistyksen hänen kasvoilleen.

Hän oli velassa emännälle, eikä tahtonut sen vuoksi tavata häntä.

Ei sen vuoksi, että hän olisi ollut arka tai pelkuri, vaan päinvastoin; mutta viime aikoina oli hän samallaisessa kiihkeässä ja liikutetussa tilassa kuin luulotautinen. Hän oli niin itseensä sulkeutunut kaiken suhteen, että hän pelkäsi jokaista kohtausta, eikä yksistään emäntänsä kanssa. Köyhyys painoi häntä; mutta viime aikoina oli myös hänen sorron alainen tilansa lakannut olemasta taakkana hänelle. Hän ei tehnyt mitään työtä, vaan tahtoi olla vallan toimeton. Hänen päähänsä ei koskaan pälkähtänytkään pelätä sellaista henkilöä kuin emäntää, mitä pahaa tämä hautoneekin häntä vastaan. Mutta seistä portailla, kuunnella kaikkia tyhmyyksiä, kaikkea lörpötystä, joka ei häntä huvittanut, saada lakkaamattomia huomautuksia maksusta, uhkauksia, valituksia ja kaiken lisäksi hänen omat pakonsa, anteeksipyyntöt, valeet – ei, mielummin hiipiä ohi kuin kissa, jotta ei kukaan kohtaisi häntä.

Kun hän oli astunut kadulle, tuntui hänestä itsestäänkin pelko emännän kohtaamisesta naurettavalta.

”Sellaista tuumaa hautoessa pelätä moisia pikkuasioita!” ajatteli hän, vetäen suunsa hymyyn. ”Hm... niin... ihminen kykenee kaikkeen ja kuitenkin hän suvaitsee sellaista, että kaikki viedään suoraan hänen nenänsä alta, paljaan pelkuruuden vuoksi... niin, siten on... mitä ihmiset enin pelännevät? Uutta askelta, uutta, itsenäistä sanaa he enin pelkäävät... Mutta minä puhun liian paljon; senpä vuoksi en teekkään mitään, koska puhun. Ehkä myöskin puhun sen vuoksi, kun en tee mitään. Vasta tänä viime kuukautena olen oppinut puhumaan – kun loijoin kaiket päivät nurkassa ja ajattelin – satuja. Minkä tähden oikeastaan kävelen tässä? Kykenenkö sitten tekemään jotakin *sellaista*? Onko se minun vakaa aikomukseni? Ei, ei

hiukkaakaan, kaikki on vain mielikuvituksen leikkiä, tyhmyyksiä, niin, paljastaan tyhmyyksiä!”

Ulkona oli pelottavan kuuma, sitäpaitsi ilma sellainen, että voi tukehtua, ahdinko, kaikkialla kalkkia, telineitä, tiilikiviä, pöllyä ja tuo omituinen kesähaju, jonka jokainen pietarilainen, joka ei ole tilaisuudessa vuokraamaan itselleen asuntoa maaseudulta, hyvin tuntee. Kaikki tämä saattoi nuorukaisen jo ennestään kiihtyneet hermot mitä tuntehikkaimmiksi.

Sietämätön oluttupien löyhkä, joita oli etenkin tässä kaupunginosassa liikennemään asti, ja juopuneet miehet, jotka keskellä arkipäivää sukeltaisivat näkyviin sieltä ja täältä, täydensivät tässä taulussa olevaa inhokkuutta ja surullista. Syvimmän vastenmielisyyden tunne väänsi hetken ajaksi nuoren miehen hienot piirteet. Hän oli tavattoman kaunis: säihkyvän mustat silmät, ruskeahko, yli keskimittainen, notkea ja hyväkasvuinen. Mutta pian hän vaipui syviin mietteisiin, vaipui vallan itseensä ja tässä tilassa hän kulki edelleen kiinnittämättä huomiota ympäristöön, tahtomatta kiinnittää huomiota siihen. Silloin tällöin mutisi hän jotakin itsekseen, sellainen oli hänen tapansa, kuten hän jo itsekin mainitsi. Tällä hetkellä hänelle selveni, että hänen ajatuksensa olivat sekavat ja että hän tunsii itsensä sangen väsyneeksi; kahtena viime päivänä oli hän syönyt tuskin mitään.

Hän oli niin huonosti puettu, että jopa sellainenkin ihminen, joka olisi moiseen tottunut, olisi hävennyt näyttäytyä sellaisissa rääsyissä kadulla keskellä kirkasta päivää. Se oli sitäpaitsi sellainen kaupunginosa, että huonosti puettu henkilö vaivoin voi siellä herättää kenessäkään kummastusta. Heinätorin läheisyys, jonkunlaisten majatalojen ja etenkin työläis- ja käsityöläisväestön runsaus, joka, sullottuna näille keskellä

Pietaria sijaitseville kaduille ja kujille, sai aikaan sen, etteivät sellaiset henkilöt olleet ollenkaan harvinaisia; yksi sellainen ei herättänyt mitään huomiota. Nuoren miehen sydän oli jo ennestään niin täynnä sappea, niin täynnä vihaa, ettei hän, huolimatta toisinaan vielä sangen nuorekkaasta tunteellisuudesta, enää kauvemmin hävennyt rääsytään. Asia oli vallan varmastikin toinen hänen kohdatessaan tuttuja tai entisiä tovereita, joita hän ei ylipäänsä mielellään tavannut. Mutta kun eräs juopunut, joka sattumalta hoiperteli katuja eteenpäin, äkkiä huusi hänelle: ”Kuules, senkin saksalainen hattuhampuusi!” ja, täyttä kurkkua huutaen osotti häntä, silloin pysähtyi nuori miekkosemme äkkiä ja tarttui kuin halvauksen tapaamana hattuunsa. Se oli korkea, pyöreä silinterihattu, jo sangen kulunut, punaseen vivahtava, pahoin runneltunut sekä täynnä reikiä ja pilkkuja ja ilman reunusta. Mutta häpeää se ei ollut, vaan vallan toista tunnetta – jonkinlainen kauhu valtasi hänet.

”Enkö sitä ajatellut!” mutisi hän – ”se on pahinta kaikista! Tuollainen tyhmyys, noin kurjan pienen pikkuasian voi tehdä tyhjäksi koko suunnitelmani! Niin, liian omituinen hattu... naurettava ja sen vuoksi silmään pistävä... minun rääsihini sopii kieltämättä lakki, tavallinen tasainen lakki, vaan ei tällainen vanha linnunpelätti. Ei löydy ketään, jolla on samanlainen, se näkyy virstan päähän ja painuu muistiin... ja todisteet, puhdistautuminen turhaa... pikkuseikat, pikkuseikat ovat usein pääseikkoja!... Juuri nuo pikkuseikat saattavat kaikki turmioon...”

Hänen matkansa ei ollut pitkä, tiesipä hän sen, miten monta askeltakin se oli; hänen oveltaan laskettuna tasan seitsemänsataa kolmekymmentä. Hän oli kerran laskenut ne, kun kulki sinne ajatuksiin vaipuneena. Silloin ei hän itse uskonut mielikuviaan,

niiden tavaton, viettelevä julkeus häntä vain kiihotti. Mutta nyt, kuukautta myöhemmin, alkoi hän katsella asiaa toisin silmin ja tottui, huolimatta kaikista itsekiduttavista yksinpuheluista voimain ja päättäväisyyden puutteen johdosta, pian pitämään noita ”tavattomia” mielikuvia mahdollisuuksina, vaikkakaan hän ei vielä täysin luottanut itseensä. Mutta tällä kerralla oli hän aikeissa tehdä jonkinlaisen ennakkokokeen yritykseensä ja jokaisella ottamallaan askeleella lisääntyi hänen kiihtymyksensä.

Sykkivin sydämin ja värisevin hermoin tuli hän tavattoman suureen taloon, jonka toinen sivusta vietti kanavalle, toinen kadulle päin. Talo oli jaettu pelkkiin pieniin huoneustoihin, joissa asui kaikenlaisia vähäpätöisiä käsityöläisiä ja työkansaa. Molemmissa porttikäytävissä ja pihoilla hiipivät tulijat ja menijät lakkaamatta toistensa ohi. Kolme tai neljä piharengiä puhdisti tallia; nuori tulija iloitsi siitä, ettei ollut tavannut ketään heistä ja hiipi, kuljettuaan porttikäytävän läpi, oikealla olevia portaita ylös. Ne olivat pimeät ja kapeat, hän tiesi sen jo ennestään, hän oli tutkinut huoneustoa ja sen tekemä vaikutus miellytti häntä. Sellaisessa ei utelias katsekaan ollut niin vaarallinen. ”Jos nyt pelkään tällä lailla, niin mitäpä en silloin tekisi, kun todella aijon ryhtyä tekoon?”... ajatteli hän ehdottomasti, noustessaan neljänteen kerrokseen. Täällä kohtasi hän virattomia sotilaita ja kantajia, jotka kantoivat erästä huoneustosta huonekaluja. Hän tiesi jo vanhastaan, että siinä asui eräs saksalainen virkamiesperhe. ”Saksalainen muuttaa siis nyt, silloin on asuttu vain sen vanhuksen huoneusto neljännessä kerroksessa näitten portaitten varrella. Se on hyvä... joka tapauksessa...” ajatteli hän ja nykäsi vanhuksen asunnon kellonauhasta. Kello soi heikosti kuin olisi se ollut läkkipellistä. Hän oli jo unohtanut kellon äänen ja nyt tuntui siltä, kuin muistuttaisi se häntä jostakin...

Hän peräytyi hiukan, sillä hänen hermonsa olivat tulleet sangen tuntehikkaiksi. Pian sen jälkeen avattiin ovi, mutta vain hiukan raolleen. Oven avaaja, nainen, katseli tulokasta raosta ilmeisesti epäluuloisena; hänen salamoivat silmänsä vain näkyivät pimeässä. Mutta kun hän näki alempana useita ihmisiä, rauhoittui hän ja avasi oven täydelleen. Tulokas astui pieneen huoneeseen, joka oli lautaseinällä jaettu kahtia, joista toinen osa oli pienoinen keittiö. Vanhus seisoj vaijeden hänen edessään ja katseli häntä kysyvästi. Tämä vanhus oli pieni, kuivahko vanha nainen, noin kuudenkymmenen vuotias; hänellä oli terävät, ilkeät silmät, pieni, terävä nenä ja paljas pää. Vaaleaan, vähän harmahtavaan tukkaan oli runsaasti siroteltu pomadaa. Ohuelle pitkälle kaulalleen oli hän kietonut flanellipalasen ja yllään oli hänellä kuumuudesta huolimatta risanen ja tuiki haalistunut turkkikiröijy. Nuori tulokas lienee tarkastellut häntä tavattoman huolellisesti, sillä hänen kasvoillaan näyttäytyi taas vanha epäluulo.

– Minä olen Raskolnikov, ylioppilas, olin luonanne kuukausi sitten, sanoi nuori tulokas kevyesti kumartaen.

– Aivan niin, isäseni, muistan vielä vallan hyvin, että olitte täällä, sanoi vanhus kuitenkin siirtämättä kysyviä katseitaan tulijan kasvoilta.

– Sepä hyvä... nyt tulen taas samallaiselle asialle... jatkoi Raskolnikov, vähän hämillään ja kummissaan vanhuksen epäileväisyydestä.

”Ehkä hänen tapansa on sellainen,” ajatteli hän, ”enkä minä ole sitä ennen huomannut,” mutta se koski häneen kuitenkin sangen epämieluisesti.

Vanhus näytti miettivän jotain, astui sitten vähän syrjään ja sanoi, osottaen arkihuoneensa ovea;

– Astukaa sisään, isäseni.

Siinä pienessä huoneessa, johon nuori mies nyt astui, oli keltaset seinäpaperit, kurjenpolvet ja valkoset ikkunaverhot koristivat ikkunoita, joista laskevan auringon valo tulvehti huoneeseen.

”*Silloin* tulee auringon paistaa myös yhtäläiseen,” juolahti hänen mieleensä, ja hän heitti pikaisen silmäyksen kamariin ja pani tarkoin merkille sen kaluston. Siinä ei ollut mitään omituista. Huonekalut, kellertävästä puusta tehdyt, olivat sangen vanhat, leposohva suurine taivutettuine selkänojineen, soikea pöytä sohvan edessä, toalettipöytä peilineen ikkunojen lomikossa, tuoleja seinustoilla ja pari keltapuitteista tusinataulua – siinä oli koko kalusto. Nurkassa paloi pienen pyhimyskuvan edessä pieni lamppu. Kaikki oli sangen siroa, huonekalut ja lattia olivat kuin kiillotetut, kaikki välkkyi. ”Se on Lisavjetan ansio,” ajatteli Raskolnikov. Koko asunnossa ei voinut tavata tomuhiukkastakaan. ”Ilkeillä, vanhoilla leskillä tapaa aina olla näin siroa,” ajatteli Raskolnikov edelleen ja vilkasi karttunikankaista esirippua, sen oven edessä, joka johti toiseen, pienempään kamariin, jossa vanhuksen vuode ja pesukaappi olivat; sinne ei hän ollut vielä saanut koskaan silmätä. Koko asumuksessa oli ainoastaan nämä kaksi pientä huonetta.

– Mitä tahdotte? kysäsi vanhus kuivasti, astuen huoneeseen, asettuen aivan Raskolnikovin eteen ja katsoen häntä suoraan silmiin.

– Minulla olisi vain pantti, kas tässä! – Hän veti taskustaan vanhan, litteän hopeakellon. Sen takapuolelle oli kaiverrettu karttapallo; perät olivat terästä.

– Edellinenkin pantti on jo langennut maksettavaksi; jo toissa päivänä loppui odotusaika!

– Maksan teille koron ensi kuukaudesta; olkaa vain hieman kärsivällinen.

– Se riippuu vallan minun hyvästä tahdostani, tahdonko koetella kärsivällisyyttäni vai myynkö pantin nyt jo.

– Miten paljon annatte minulle tätä kelloa vastaan, Aljona Ivanovna?

– Sinä puhut aina tyhmyyksiä, isäseni; minun mielipiteeni mukaan ei se ole minkään arvoinen. Sormuksesta annoin teille edellisellä viikolla kaksi seteliä (ruplan), kultasepältä saa ostaa uusia puolellatoista ruplalla.

– Antakaa minulle tätä vastaan neljä ruplaa, niin lunastan sen, sillä se on ollut isäni. Saan kohta rahaa.

– Puolitoista ruplaa ja korko etukäteen, jos niin tahdotte.

– Puolitoista ruplaa! huudahti Raskolnikov kummissaan.

– Kuten tahdotte! – Ja vanhus ojensi hänelle kellon takasin. Raskolnikov otti sen ja oli niin pahoillaan, että mieli kohta lähteä tiehensä, mutta hän tuli ajatelleeksi, etteihän hänellä ollut mitään muuta keinoa ja etteihän tämä ollut ainoana syynä hänen tuloonsa.

– Ottakaa se sitten! sanoi hän raa’asti.

Vanhus otti avaimen taskustaan ja meni toiseen esiripun takana olevaan huoneeseen. Raskolnikov, joka oli yksinään keskellä kamaria, kuunteli uteliaana ja veti johtopäätöksiään: ”Luultavasti ylemmässä laatikossa, – avain hänellä siis on oikeassa taskussa... siellä ne ovat kaikki kiinnitettyinä teräsrenkaaseen... yksi niistä on muita suurempi, hammaslehtinen, se ei luonnollisestikaan sovi pesukaappiin... tietysti siellä vielä on jokin arkku, jokin matka-arkku... se on pantava mieleen. Matka-arkuissa on aina tuollaiset avaimet...!

Mutta miten katalaa tämä kaikki sentään onkaan!” pälkähti hänen päähänsä äkkiä.

Vanhus palasi.

– Kas tässä, isäseni; kymmenen prosenttia kuukaudessa puolestatoista ruplasta – on viisitoista kopekkaa etukäteen yhdeltä kuukaudesta. Ja niistä toisesta kahdesta ruplasta on teidän luonnollisestikin maksettava kaksikymmentä kopekkaa etukäteen – summa viisineljättä. Tulette siis saamaan yhteensä ruplan ja viisitoista kopekkaa kellosta; kas tässä saatte sen.

– Mitä, ainoastaan ruplan ja viisitoista kopekkaa?

– Aivan niin.

Raskolnikov ei kiistellyt kauvempaa, vaan otti vastaan rahat. Hän katsahti vanhukseen ja viivytteli poistua, kuin olisi hänellä vielä jotakin sanottavaa tai tehtävää, itse asiassa tietämättä mitä.

– Tulen vielä kerran tuomaan panttia teille näinä päivinä, Aljona Ivanovna; hieno hopeinen paperossikotelo... eräs toverini antaa sen minulle takaisin. Hän änkytti ja vaiken.

– No, siitä kai saamme puhua sitten, isäseni.

– Hyvästi!... Istutteko aina näin yksinänne kotona, missä sisarenne on? kysäsi hän ulosmennessään niin välinpitämättömästi kuin mahdollista.

– Mitä se teihin koskee, isäseni?

– Ei koskekaan; kysyinhän vaan suotta aikojaan. Te olette siis myös... hyvästi, Aljona Ivanovna.

Raskolnikov läksi sieltä äärimmilleen kiihtyneenä. Tämä kiihtymys lisääntyi yhä. Jopa hän portaita alas astuessaan pysähtyi useita kertoja vallan sekaannuksissa; päästyään vihdoin kadulle huudahti hän:

”Oi Jumala, miten inhottavaa tämä kaikki onkaan! Voiko se olla mahdollista, että minä... minä... ei, hulluuksia,

mielettömyyttä!” lisäsi hän päättävästi. ”Miten voi mieleeni johtuakaan niin kunnotonta? Minkä katalan teon tekisinkään! Niin likaista, inhottavaa, ilkeätä!... ja kokonainen kuukausi on minulla”...

Hän ei voinut kahlehtia mielenliikutustaan. Se tavaton inhon tunne, joka täytti hänen sydämensä jo hänen ollessaan matkalla vanhuksen luo, tuli nyt niin valtavaksi ja eläväksi, että synkkämielisyyksyys täydelleen valtasi hänet. Juopuneen lailla kulki hän edelleenkin ollenkaan kiinnittämättä huomiota heihin, jotka tulivat häntä vastaan, niin että hän lakkaamatta törmäsi heitä vastaan; vasta tultuaan seuraavalle kadulle, palasi hänen itsehallitsemiskykynsä. Kohotettuaan päänsä huomasi hän seisovansa erään oluttuvan sisäänkäytävän edustalla. Kaksi juopunutta miestä astui juuri nyt ovesta ulos ja hoiperteli portaita ylös, tukien toisiaan ja lasketellen toisilleen solvauksia. Hetken mietittyään läksi Raskolnikov portaita alas. Hän ei ollut koskaan ennen ollut missään oluttuvassa, mutta nyt kohtasi häntä huimaus, ja polttava jano vaivasi häntä. Hän tahtoi mielellään juoda kulauksen olutta, sitä halukkaammin, koska hän uskoi, että ruumiillinen heikkous johtui hänen tyhjästä vatsastaan. Hän istahti erääseen pimeään ja likaseen nurkkaan siivottoman pöydän ääreen, pyysi olutta ja joi ahneesti ensimmäisen lasin. Hän tunsi itsensä kohta paremmaksi ja hänen ajatuksensa selviytyivät. ”Pötyä kaikki”, sanoi hän tuntiessaan olevansa rohkeampi, ”ei kerrassaan mitään kiihtymisen syytä, ainoastaan fyysillistä heikkoutta! Lasi olutta, palanen leipää – ja kohta selkenevät ajatukset ja järki, ja tahto terästyy! Voi, miten kurjaa kaikki on!...” Mutta huolimatta näistä ylenkatseellisista purkauksista oli hänen katsantonsa jo ilostunut ja hän alkoi erikoisella mielenkiinnolla tarkastella sisällä olevia henkilöitä,

Pietarissa köyhä opiskelija Raskolnikov suunnittelee murhaavansa saidan koronkiskurin ja vievänsä tämän rahat. Eikö maailma olisi parempi paikka, jos se vapautuisi kiskurin läsnäolosta? Rahoilla Raskolnikov pääsisi irti köyhyydestä. Häntä odottaisi maailma, jossa voi tehdä jotakin hyvää ja hyödyllistä. Raskolnikov pohtii kiskurin murhaa monesta eri näkökulmasta. Voiko murhaa puolustella, mikäli sen teolla on korkeampi tarkoitus?

Dostojevski kirjoitti jännityksentäyteisen Rikoksen ja rangaistuksen palattuaan viiden vuoden vastentahtoista maanpaosta Siperiasta. Romaani julkaistiin ensimmäisen kerran 12-osaisena jatkosarjana kirjallisuuslehdessä vuonna 1866. Rikos ja rangaistus on Dostojevskin tunnetuin romaani, ja se on maailmankuulu sukelluksestaan ihmismielen syvimpiin kolkkiin. Ajan tunnelmaa huokuva klassikkosuomennos on vuodelta 1907.

Moskovassa syntynyt Fjodor Dostojevski (1821–1881) on yksi maailmankirjallisuuden suuruuksista, ja hänet tunnetaan erityisesti ihmismielen tarkoista kuvauksista. Dostojevskin tunnetuimpiin teoksiin kuuluvat Rikos ja rangaistus, Idiootti sekä Karamazovin veljekset. Kirjailija kuoli 59-vuotiaana keuhkosairauteen Pietarissa.